УДК 811.161.2:808.5

https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-10(51)-769-781

Лілік Ольга Олександрівна доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри української мови, літератури та журналістики, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, Чернігів, https://orcid.org/0000-0002-5187-1944

Шумейко Зінаїда Євгенівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та професійної етики, Пенітенціарна академія України, https://orcid.org/0000-0003-2705-0924

ТЕКСТОЦЕНТРИЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті обґрунтовано доцільність застосування текстоцентричного підходу для формування професійної мовленнєвої компетенції здобувачів вищої освіти в процесі опанування ними навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)».

Констатовано, що текстоцентричний підхід – це педагогічна концепція, що ставить у центр освітнього процесу текст, а не окремі мовні правила чи теорію в цілому. Він спрямований на розвиток мовленнєвих умінь і навичок (читання, говоріння, письмо) через роботу з текстом, де вся навчальна діяльність підпорядкована його розумінню, аналізу та творчій інтерпретації. До основних принципів цього підходу належать такі: пріоритет мовлення; робота з текстом; розвиток мислення; комунікативний аспект.

Розроблена авторами статті науково-методична система навчання мовлення та мови на основі тексту містить різноманітні методи й технології, зокрема, технології проблемно-модульного навчання, проєктні, комунікативні, ігрові технології, що дають змогу увиразнити професійні проблеми і завдання. Констатовано, що для ефективного формування мовленнєвої компетенції здобувачів вищої освіти на основі текстоцентричного підходу доцільно застосовувати інформаційно-змістові, структурно-композиційні, лексико- та граматико-стилістичні вправи, а також вправи з редагування тексту. Обґрунтовано, що використання тексту стане доцільним для ознайомлення з граматичними поняттями, сутність яких найкраще проявляється в мовленні. Відповідно, студентам варто пропонувати завдання, пов’язані з аналізом окремих мовних одиниць у запропонованих текстах.

Доведено, що доцільне використання тексту на заняттях з української мови за професійним спрямуванням сприяє формуванню професійної мовленнєвої компетенції. Модель використання текстоцентричного підходу репрезентує комплекс різноманітних форм та видів організації діяльності студентів, розташованих у певній логічній послідовності, з конкретними цільовими завданнями та змістовим наповненням. Тільки в сукупності цих аспектів можливе формування освічених, своєрідних, креативних, культурних, конкурентоспроможних фахівців.

Ключові слова: здобувачі вищої освіти, освітня компонента**,** мовленнєва компетенція, текст, текстоцентричний підхід, українська мова, завдання.

Lilik Olha Oleksandrivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of Department of Ukrainian Language, Literature and Journalism, T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium», Chernihiv, https://orcid.org/0000-0002-5187-1944

Shumeiko Zinaida Yevhenivna PhD of Pedagogy, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Professional Ethics, Penitentiary Academy of Ukraine, Chernihiv, https://orcid.org/0000-0003-2705-0924

TEXT-CENTRIC APPROACH TO THE FORMATION OF PROFESSIONAL SPEECH COMPETENCE OF HIGHER EDUCATION STUDENTS

Abstract. The article substantiates the feasibility of using a text-centric approach to the formation of professional speech competence of higher education students in the process of mastering the academic discipline "Ukrainian Language (for professional purposes)".

It is stated that the text-centric approach is a pedagogical concept that puts the text at the center of the educational process, and not individual rules or theory. It is aimed at the development of speech skills and abilities (reading, speaking, and writing) through work with the text, where all educational activities are subordinated to its understanding, analysis and creative interpretation. The main principles of this approach include the priority of speech; work with the text; development of thinking; communicative aspect.

The scientific and methodological system of teaching speech and language based on text developed by the authors of this article contains various methods and technologies, in particular, technologies of problem-modular learning, project, communicative, game, which allow to express professional problems and tasks.

It is stated that for the effective formation of speech competence of applicants based on a text-centric approach it is advisable to use information-content, structural-compositional, lexical and grammatical-stylistic exercises, as well as exercises on text editing. It is substantiated that the use of text is advisable for familiarization with grammatical concepts, the essence of which is best manifested in speech. Accordingly, it is advisable to offer students tasks related to the analysis of individual language units in the proposed texts.

It is proved that the successful use of text in Ukrainian language classes in a professional direction contributes to the formation of professional speech competence. The model of using the text-centric approach represents a complex of various forms and types of organization of students' activities, located in a certain logical sequence, with specific target tasks and content. Only in the aggregate of these aspects is it possible to form educated, original, creative, cultural, competitive specialists.

Keywords: higher education students, educational component, speech competence, text, text-centric approach? Ukrainian language, tasks.

Постановка проблеми. На сучасному етапі нагального розв’язання потребує проблема недостатнього мовленнєвого розвитку особистості, що обумовлюється низьким рівнем мовленнєвої компетенції індивіда, яку дослідники [3; 11] інтерпретують як уміння адекватно й ефективно використовувати мову на практиці для висловлення своїх думок, бажань, намірів тощо. У цьому контексті варто наголосити, що мова як засіб комунікації набуває вияву передусім у текстовій діяльності, тому актуальним залишається питання формування професійної мовленнєвої компетенції здобувачів вищої освіти – майбутніх фахівців різних галузей. При цьому, як зауважує М. Пентилюк, проблемою сучасної людини є невміння розуміти тексти. Лінгводидакт зазначає, що більшість людей готові відтворювати (переказувати) тексти, не розуміючи сенсу; «вихоплюють» окремі фрагменти, більш знайомі або ті, що привернули їхню увагу, і видають їх за розуміння всього тексту; довільно стискають, скорочують текст, спотворюючи його зміст; приписують тексту смисли, ігноруючи контекст [11]. Досить часто ці проблеми спостерігаються не лише в середовищі учнів закладів загальної середньої освіти, а й серед здобувачів вищої освіти. На подолання цих проблем і спрямована освітня компонента «Українська мова (за професійним спрямуванням)», яка входить до обов’язкових компонентів усіх освітньо-професійних програм першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти навчання української мови на текстовій основі були системно досліджені в працях науковців упродовж попередніх десятиліть, зокрема особливості усної

форми тексту висвітлювали Л. Булаховський, І. Ковалик, М. Стельмахович; монологічність тексту аналізували Д. Баранник, І. Білодід, С. Єрмоленко, А. Коваль, О. Пономарів); діалогічний текст схарактеризували Т. Винокур, В. Іваненко; текст як складне синтаксичне ціле розглядали О. Кучерук, О. Москальська; технологію роботи з текстом розробляли З. Бакум, О. Глазова, Н. Дика, С. Караман, О. Караман, К. Плиско. До особливостей використання текстового матеріалу в процесі викладання навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням» ми вже зверталися побіжно в попередніх публікаціях [8; 9], проте це питання потребує більш детального дослідження з урахуванням реалій сьогодення.

Метою статті є обґрунтування доцільності використання текстоцентричного підходу для формування мовленнєвої компетентності здобувачів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. У лінгводидактиці теоретичне розроблення текстоцентричного підходу до навчання розпочалась у 70-ті роки XX ст., коли до методики розвитку зв’язного мовлення, окрім мовної діяльності, увійшли розгляд та аналіз результату акту комунікації, тобто тексту. На сьогодні поряд із поняттям «текстоцентричний» уживають такі синонімічні поняття, як «текстоорієнтований», «текстотворчий», «текстовий». Проте, на нашу думку, більш обґрунтованим і доцільним є саме термін текстоцентричний, оскільки він найбільш повно відображає концептуальні засади цього підходу.

На думку М. Пентилюк, роль текстоцентричного підходу полягає передусім у реалізації таких освітніх завдань: формування умінь і навичок точно, доречно, виразно висловлювати свої думки із дотриманням правил побудови висловлювань, переконанням слухачів у правильності своїх міркувань; удосконалення вмінь обговорювати різні моделі висловлювань, визначати їхні недоліки; розвиток культури ведення дискусій, полеміки, диспутів із дотриманням правил спілкування та культури мовлення; формування мовленнєвої компетенції у єдності усного та писемного мовлення [11].

Відповідно, текстоцентричний підхід, на нашу думку, варто розглядати як педагогічну концепцію, що ставить у центр освітнього процесу текст, а не окремі правила чи теорію. Він спрямований на розвиток мовленнєвих умінь і навичок (читання, говоріння, письмо) через роботу з текстом, де вся навчальна діяльність підпорядкована його розумінню, аналізу та творчій інтерпретації. До основних принципів цього підходу належать такі: пріоритет мовлення, тобто основна мета його застосування – це розвиток мовленнєвої діяльності здобувачів освіти, тому вивчення мовних правил і теорії є допоміжним засобом для досягнення цієї мети; робота з текстом, тобто навчання здійснюється на основі зв'язних текстів, які аналізуються, інтерпретуються та створюються

заново; розвиток мислення, що передбачає стимулювання не лише мовних, а й творчих та критичних навичок мислення, наприклад, через написання есе, сенканів тощо; комунікативний аспект (цей підхід передбачає зосередження на тому, як мова використовується в реальному спілкуванні, тому робота з текстом має практичне значення).

Варто зауважити, що на сьогодні відкриваються широкі можливості для застосування текстоцентричного підходу на заняттях з української мови в закладах вищої освіти, зважаючи на різноманіття текстового матеріалу. У науковій літературі тексти класифікують за соціологічним, психолінгвістичним, власне комунікативним, функціонально-прагматичним напрямами.

Соціологічний напрям передбачає поділ текстів на усні й писемні, різних стилів, інформаційні, метамовні тощо. у межах психолінгвістичного напряму тексти поділяють на спонтанні й підготовлені, фіксовані (формуляр-зразок), напівфіксовані (кліше), нефіксовані, експліцитні (державні угоди), імпліцитні (поезія). Апологети власне комунікативного напряму розрізняють тексти, націлені на процес (мемуари, науково-популярні тексти), тексти, націлені на результат (ділова кореспонденція, наукові тексти тощо). Функціонально-прагматичний підхід передбачає виокремлення «деонтичних» (договори, накази, інструкції), «аксіологічні» (оцінні), «епістемічних» (описові) текстів наукового, ділового та ін. характеру [10]. Т. Радзієвська класифікує тексти за їхною «поведінкою» в межах певної комунікації, вона розрізняє ділові, наукові, публіцистичні тексти, інструкції, оголошення, звернення, листи, розповіді, анекдоти, прогнози погоди,ворожіння тощо [11]. Ф. Бацевич наголошує на існуванні такого поняття, як «прецендентний текст», що є текстом, основними ознаками якого є значущість як для окремих осіб, так і для значної кількості людей, а також неодноразове звернення до нього в дискурсі цих особистостей [2]. Особливістю такого тексту є наявність у ньому натяку, цитат; у них певною мірою характеризується якась епоха, тому опрацювання прецендентних текстів української культури – важливий аспект формування мовленнєвої компетенції майбутніх фахівців, а уміння використовувати ці тексти в спілкуванні – необхідна риса освіченої людини. Останнім часом виокремлюють і патогенний текст, до якого відносять тексти, спрямовані на підрив вірувань, державних інтересів; тексти, що загрожують суспільній моралі. Такі тексти студенти можуть зустрічати в медіадискурсі, оскільки вони можуть підсвідомо впливати на людину. Відповідно, способи використання тексту в мовленнєвій діяльності студентів визначаються видом знань, якими вони володіють і якими мають оволодіти.

З цього приводу варто зауважити, що Л. Галаєвська [6] в межах реалізації текстоцентричного підходу визначає такі рівні: вербально-семантичний, одиницями якого є слова, відношення між ними, асоціативні зв‘язки і

граматичні схеми; лінгвокогнітивний, що передбачає накопичення тезаурусного фонду, узагальнення понять, термінологічно-фахові текстові структури; мотиваційно-комунікативний, який виражається через прагнення висловитися, заперечити, побудувати позицію в тексті, вплинути на адресата мовлення, здобути інформацію, сформувати умови комунікації.

Розроблена нами науково-методична система навчання мовлення та мови на основі тексту містить різноманітні завдання.

Наприклад: із ***тексту випишіть віддієслівні іменники, укажіть шляхи їхнього творення. Поясніть, з якою метою вони використовуються в наукових та офіційно-ділових текстах.***

Звільнення з кріпацтва дало право молодому художнику вступити до Академії мистецтв. Тарас переходив з класу в клас у числі найкращих учнів і став одним із найулюбленіших учнів Брюллова. У малярстві він робив дедалі помітніші успіхи, відточував свою майстерність і стиль. За час навчання в Академії мистецтв його тричі нагороджують срібною, а потім золотою медалями за малюнки з натури і живописні твори. Одна з відзначених картин – «Хлопець-жебрак, що дає хліб собаці» (1840) – не збереглася до наших днів. Невідома доля і іншої відзначеної картини під назвою «Циганка-ворожка» (1841). Донині зберігся лише акварельний малюнок під цією назвою [1].

Спираючись на граматичне значення відомих здобувачам освіти ще зі шкільного курсу української мови категорій і форм, ставимо таке мовленнєве завдання: у процесі аналізу тексту звернути увагу на особливості та значення вжитих термінів, які траплятимуться в професійній діяльності.

У дві колонки випишіть терміни (1 – іншомовні; 2 – власне українські).

Терміни якого походження переважають в тексті?

Чи всі значення іншомовних термінів Вам зрозумілі, за необхідності користуйтеся словником.

Бізнес-партнери рано чи пізно можуть зіткнутися з конфліктами. Виплата дивідендів акціонерам, порядок управління, проблеми з доступом до документів та інформації — лише частина з них. Такі спори розглядаються в судах.

Це тривалий, недешевий і публічний процес. Суд може прийняти рішення на користь однієї зі сторін. А медіація дає змогу врахувати інтереси обох.

Найчастіше до медіації звертаються щодо розподілу прибутків та управління компанією, конфліктів між інвестором і менеджментом щодо виконання корпоративних договорів і тоді, коли виникають спори щодо розподілу часток у сімейному бізнесі.

Затяжний суд може загрожувати репутації компанії й тягне значні фінансові витрати. Успіх залежить від того, наскільки сторони готові домовлятися та від професійності медіатора [10].

Виконуючи такі комплексні завдання, студенти формують не тільки мовну, а й мовленнєву компетенції.

Вивчаючи тему «Вживання прийменників в офіційно-діловому стилі. Синонімія прийменників», студенти спостерігають роль прийменників у вираженні думки. Пропонується розглянути текст, у якому зумисно пропущено прийменники.

Прочитайте текст, допишіть прийменники, яких не вистачає в реченнях. Чи можна в спілкуванні обходитися без прийменників? Для чого слугують ці слова?

Праворуч ... Марії Магдалини зображено черницю – святу Одилію – покровительку Ельзасу і незрячих. ... легендою вона народилася сліпою, що вважалося великою ганьбою ... родини, тож, боячись ... життя доньки, матір таємно віддала її ... монастиря. ... час обряду хрещення дівчина прозріла, тому її нарекли ім'ям Одилія, що означає «донька світла». Свята ще ... життя прославилась численними чудесами. Так, ... удару її посохом ... скелі забило джерело, куди паломники приходять ... зціленням і сьогодні [7].

Дописавши до поданих словосполучень прийменники, створіть невеликий текст. При потребі змінюйте закінчення в словосполученнях.

Колеги ... роботі, ... всій країні, переїхати ..., взяти ... уваги, один раз ... місяць, згідно ... закон, називати ... ім'я, поставити ...мету, запевняти ... своїй повазі, дбати ... вдосконалення, сподіватися ... участь, вступити ... , ... закінчення терміну.

Вставляючи необхідні прийменники, студенти переконуються, що передати думку без прийменника неможливо, усвідомлюють граматичне значення цієї частини мови – зв'язок слів у реченні.

Як бачимо, вивчення мовних явищ органічно пов'язане із завданнями мовленнєвого спілкування, це допомагає студентам розуміти роль цих мовних засобів у висловленні думки. Як стверджує М. Пентилюк, особливості семантичного простору мовної одиниці в текстоцентричній парадигмі визнаються не лише обсягом лексичного значення виокремленого слова, але й загальною семантикою тексту, його композицією та структуруванням, внутрішнім контекстом і підтекстом, ситуацією мовного спілкування [11].

Л. Варзацька виділяє три основні способи використання тексту залежно від змісту мовної категорії, від сутності істотних ознак, які треба зіставити, а також досвіду студентів:

1) безпосередній розгляд і аналіз тексту або зіставлення двох текстів;
2) складання зв'язного висловлювання за певною дією, ситуацією;
3) переконструювання тексту, порівняння його з вихідним [3, с. 27].

Використання тексту доцільне для ознайомлення з граматичними поняттями, сутність яких найкраще проявляється в мовленні. Студенти

спостерігають за виучуваними поняттями в тексті та їх аналізують. Це уможливлює постановку пізнавальних завдань і привертає увагу до особливостей виучуваних форм, спонукає самостійно добирати відповідні граматичні форми. Так, під час вивчення числівника, пропонуємо провести бесіду за таким текстом.

Потяг до малярства Володимир Винниченко відчув ще з юнацьких літ. Перебуваючи в еміграції у Франції, Винниченко підтримував контакти з українськими і французькими художниками, активно входячи в мистецьке життя. У 1929 році в Парижі він стає одним із засновників артистичної секції, що з'явилася при українській громаді, організовує художні виставки і багато й натхненно малює в імпресіоністичній манері. Митець буквально закоханий у фарби і бавиться ними як дорогоцінним камінням. Живописні полотна майстра наповнювали будинок письменника. У передпокої висів портрет дівчини в блакитній сукні з букетом в руках, у їдальні – натюрморт «Овочі», картини «Квіти», «Південний пейзаж», на другому поверсі – «Пейзаж з трьома соснами». Картини В. Винниченка почали повертатися в Україну з 2000 року. Неоціненну спадщину майстра передала в 2000 та 2002 роках згідно з заповітом його дружини Розалії Винниченко Українська вільна академія наук у США. Нині ця колекція зберігається в Інституті літератури ім. Т. Шевченка НАН України [4].

Скажіть, яку роль виконує числівник у реченні? У яких відмінках вжито числівники? Запишіть словами вжиті числівники, порівняйте їх вживання в російській мові. Запишіть словами 170-кілограмові.

Використовуючи числівники 44, 15, 200, утворіть складні прикметники. Будь-які три числівники провідміняйте.

На нашу думку, такі вправи допомагають студентам проводити спостереження за числівниками, дійти висновку про особливості їх відмінювання та роль у тексті. Наявність готового тексту полегшило уведення навчального матеріалу. З опорою на текст студенти свідоміше виконують аналіз числівників, оскільки розуміють необхідність засвоєння цієї теми, цієї частини мови, яка постійно зустрічається в майбутній професійній діяльності.

Ефективність формування професійної мовленнєвої компетенції здобувачів вищої освіти, безперечно, зростає за умов творчої діяльності учасників освітнього процесу. Однією зі складових мовленнєвої компетенції є комунікативна. Погоджуємося з думкою науковців, що вона успішно формується лише за умови використання технологій проблемно-модульного навчання, проектних, комунікативних, ігрових та інших форм, відповідно студенти зможуть змоделювати ділову, рольові ігри, що увиразнять професійні проблеми і завдання [5, с. 24]. Варто на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) використовувати евристичну бесіду з опорою на

сюжетну гру. Відповідно навчальне заняття матиме нестандартну структуру. Деякі дидакти наполягають, що варто розрізняти типові уроки та специфічні форми їх проведення [5]. При цьому об'єктом спостереження за граматичними явищами стає мовлення самих студентів – зв'язна розповідь, складена за сюжетною грою. Завданням викладача є зосередження уваги студентів на тому, як вони говорять, і за допомогою запитань і завдань підвести до розуміння того явища, яке необхідно вивчити.

Опрацьовуючи тему «Ознаки культури мовлення, ділового мовлення, норми ділового етикету», викладач пропонує студентам змоделювати ситуацію виробничого характеру (прийом на роботу, співбесіда з керівником, запізнення на роботу, конфлікт з колегою, організація та проведення певних заходів тощо).

Складаючи зв'язне висловлювання, студенти мають використовувати формули мовного етикету, користуватися професійною лексикою, щоб справити враження обізнаного фахівця.

Опорою для аналізу професійних термінів, формул мовного етикету, норм ділового етикету є спостереження за власним мовленням. При цьому студенти чіткіше, уважніше, доцільніше використовують у мовленні виучувані явища. Розуміння того, що зв'язне висловлювання буде потім аналізуватися колегами, змушує їх ретельніше відшукувати різноманітні мовні засоби, остерігатися невмотивованого вживання слів.

Ще один спосіб використання тексту для формування мовленнєвої компетенції полягає в тому, що спостереження за мовними явищами, сукупність запитань і завдань ґрунтуються на зіставленні двох текстів – запропонованого і переконструйованого самими студентами. Завдання переконструювати текст є засобом активізації мовленнєвої діяльності студентів. Це завдання спонукає вживати відповідну форму у своєму висловлюванні, акцентувати на ній увагу, а далі зіставити її з відомою формою та зробити висновок.

Прискореними темпами я біг на роботу, оскільки начальник відділу кадрів, що ніс відповідальність за своєчасне прибуття працівників на робоче місце, пообіцяв пред'явити догану тим, кого не помітить на робочому місці о восьмій. Очевидно, це вказувало на те, що він добре справлявся зі своїми обов'язками. Тому за останній місяць я добре налагодив справи з бігом на короткі й довгі дистанції. Біг проходив на високому рівні, як і пред'явлення догани тим, у кого біг ще перебував на початковому етапі.

Чи не викликає цей текст комічний ефект? Спробуйте переписати його у потрібному лексико-стильовому ключі. Порівняйте, які зміни відбулися? Зіставте деякі слова та словосполучення. Чи можливе їх вживання в іншому контексті? Чи доречно вжиті вони в цьому тексті? Коротко розкрийте зміст поняття «доречність мовлення».

Виконання цих завдань здійснюємо на основі текстів, за допомогою яких засвоюємо мовні знання і застосовуємо їх у процесі спілкування. Цим ми розвиваємо граматичні й мовленнєві вміння.

Спостереження за функціонуванням іменників, що позначають посади, поєднується з відпрацюванням умінь використовувати правильні граматичні форми (рід іменників, що позначають посади), рід іменників, у яких він не ідентифікується закінченням. Частина помилок, що трапляється під час визначення роду, виникає під впливом російської мови.

Постановка завдань комплексна, що дає змогу поєднувати розвиток граматичних і мовленнєвих умінь.

Під час формування умінь використовувати граматичні знання в монологічному мовленні застосовуємо як редукційні, так і індукційні прийоми, що дають змогу рухатися від цілого до частини і від частини до цілого, зокрема:

1) виділення із тексту виучуваних слів, їх редагування, переклад;

2) побудова за головним словом словосполучень і введення їх у зв'язне висловлювання [3].

Такий прийом дає змогу поєднувати дидактичну й розвивальну мету, досягти засвоєння граматичних навичок у контексті монологічного мовлення здобувачів вищої освіти. Нам видається, що всі названі види робіт необхідні для розвитку мовленнєвих умінь, адже мовна компетенція є підґрунтям мовленнєвої.

Для успішного формування мовленнєвої компетенції студентів і повноцінного професійного спілкування в перспективі майбутнім фахівцям необхідно вміти: орієнтуватися в умовах мовлення; планувати своє висловлювання; добирати відповідні мовні засоби для вираження думки; контролювати правильність сказаного. Для цього, на думку Л. Варзацької, існують такі види вправ: інформаційно-змістові, структурно-композиційні, лексико- та граматико-стилістичні, із редагування [3, с. 67].

Зауважимо, що інформаційно-змістові вправи потрібні студентам для формування умінь розуміння змісту висловлювання, орієнтування в умовах спілкування, добору мовних засобів для оформлення думки. Структурно-композиційні вправи розвивають уміння систематизувати матеріал, добирати засоби зв'язку в тексті.

На наш погляд, варто звернути увагу на вправи, які вчать стисло передавати зміст почутого, прочитаного, редагувати текст з метою усунення тавтології, плеоназмів, повторень, одноманітних синтаксичних конструкцій чи занадто великих складних речень.

Вправи на редагування мають сформувати вміння вдосконалювати висловлювання, вчать виокремлювати з тексту недоречно вжиті слова, помічати порушення мовних норм сучасної літературної мови, неправильну

побудову речень, непослідовність та нелогічність викладу, тобто всі три попередні види вправ можуть містити редагування. Не варто забувати, що зміст мовленнєвих вправ має бути цікавим, професійно орієнтованим, стилістично виразним, професійно цікавим, комунікативно спрямованим, виховним. Вправи мають формувати у студентів розуміння, що залежно від мети висловлювання вони мають підбирати стиль спілкування.

Висновки з дослідження і перспективи. Отже, текстоцентричний підхід – це педагогічна концепція, що ставить у центр освітнього процесу текст, а не окремі правила чи теорію. Він спрямований на розвиток мовленнєвих умінь і навичок (читання, говоріння, письмо) через роботу з текстом, де вся навчальна діяльність підпорядкована його розумінню, аналізу та творчій інтерпретації. Вдале використання тексту на заняттях з української мови за професійним спрямуванням сприяє формуванню професійної мовленнєвої компетенції. Модель використання текстоцентричного підходу репрезентує комплекс різноманітних форм та видів організації діяльності студентів, розташованих у певній логічній послідовності, з конкретними цільовими завданнями та змістовим наповненням.

Тільки в сукупності цих аспектів можливе формування освічених, своєрідних, креативних, культурних, конкурентоспроможних фахівців.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у визначенні особливостей реалізації текстоцентричного підходу в процесі викладання навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням) з урахуванням специфіки освітньо-професійної програми, на якій вона викладається.

Література:

1. Багрій О. Ми з України: Тарас Шевченко як художник Культура. ART.Vogue. 9 березня 2024 року. URL: https://vogue.ua/article/culture/art/mi-z-ukrajini-taras-shevchenko-yak-hudozhnik-51572.html. (дата звернення: 11.09.2025).

2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 344 с.

3. Варзацька Л. С. Навчання мови та мовлення на основі тексту: метод. посіб. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2001. 112 с.

4. Володимир Винниченко – художник. Library Art Blog. Відділ мистецтв молодіжної бібліотеки м. Києва. URL: https://artlibraryblog.wordpress.com/2023/07/28. (дата звернення: 11.09.2025).

5. Житник Б.О. Методичний порадник: форми і методи навчання. Харків: Вид. група «Основа», 2005. 128 с.

6. Галаєвська Л. Текстоцентричний підхід до формування мовленнєвих умінь і навичок учнів та його реалізація в підручнику української мови. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709892/1/ПСП%20Галаєвська.pdf. (дата звернення: 11.09.2025).

7. Козинкевич О. Золотий блиск готики у ритмі бас-дансу (у збірці ЛНГМ імені Б. Г. Возницького). МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія: зб. наук. праць. Київ: ІПСМ НАМ України, 2021. Вип. 17.

8. Лілік О.О., Шумейко З.Є. Особливості формування візуальної грамотності здобувачів вищої освіти засобами навчальної дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням». Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки. 2023. №1 (10). С. 125-135.

9. Лілік О.О., Шумейко З.Є. Формування креативності здобувачів вищої освіти (на матеріалі навчального курсу «Українська мова за професійним спрямуванням»). Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки. 2023. №2 (11). С. 125-135.

10. Медіація в корпоративних спорах: перші практичні кейси в Україні, перспективи для бізнесу. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/korporativne-pravo-ma/mediaciya-v-korporativnih-sporah-pershi-praktichni-keysi-v-ukrayini-perspektivi-dlya-biznesu.html. (дата звернення: 14.08.2025).

11. Пентилюк М. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики. Київ: Ленвіт, 2011. 256 с.

12. Радзієвська Т. В. Текст як засіб комунікації. Київ: Наук. думка, 1998. 191 с.

References:

1. Bahrii, O. (2024) My z Ukrainy: Taras Shevchenko yak khudozhnyk Kultura [We are from Ukraine: Taras Shevchenko as an artist Culture]. ART. Vogue. [ART.Vogue]. 9 bereznia, 2024. Retrived from: https://vogue.ua/article/culture/art/mi-z-ukrajini-taras-shevchenko-yak-hudozhnik-51572.html. [in Ukrainian].

2. Batsevych, F. S. (2004). Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky: pidruchnyk [Fundamentals of communicative linguistics: textbook]. Kyiv: Vydavnychyi tsentr «Akademiia». [Ukr].

3. Varzatska, L. S. (2001). Navchannia movy ta movlennia na osnovi tekstu: metodychnyi posibnyk [Text-based language and speech teaching: a methodological tool]. Kamianets-Podilskyi: Abetka. [in Ukrainian].

4. Volodymyr Vynnychenko – khudozhnyk [Volodymyr Vynnychenko – artist]. Library Art Blog. Viddil mystetstv molodizhnoi biblioteky m. Kyieva [Library Art Blog. Department of Arts of the Youth Library of Kyiv]. Retrived from: https://artlibraryblog.wordpress.com/2023/07/28. [in Ukrainian].

5. Zhytnyk, B.O. (2005). Metodychnyi poradnyk: formy i metody navchannia [Methodical guide: forms and methods of teaching]. Kharkiv: Vyd. hrupa «Osnova». [in Ukrainian].

6. Halaievska, L. Tekstotsentrychnyi pidkhid do formuvannia movlennievykh umin i navychok uchniv ta yoho realizatsiia v pidruchnyku ukrainskoi movy [Text-centric approach to the formation of students' speech skills and abilities and its implementation in the Ukrainian language textbook]. Retrived from: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709892/1/ПСП%20Галаєвська.pdf. [in Ukrainian].

7. Kozynkevych, O. (2021). Zolotyi blysk hotyky u rytmi bas-dansu (u zbirtsi LNHM imeni B. H. Voznytskoho) [The golden shine of Gothic in the rhythm of bass dance (in the collection of the B. G. Voznytskyi Leningrad State University of Music)]. MIST: Mystetstvo, istoriia, suchasnist, teoriia: zb. nauk. prats [MIST: Art, history, modernity, theory: collection of scientific works]. Kyiv: IPSM NAM Ukrainy, 17. [in Ukrainian].

8. Lilik, O.O., Shumeiko, Z.Ye. (2023). Osoblyvosti formuvannia vizualnoi hramotnosti zdobuvachiv vyshchoi osvity zasobamy navchalnoi dystsypliny «Ukrainska mova za profesiinym spriamuvanniam» [Features of the formation of visual literacy of higher education students by means of the educational discipline "Ukrainian language for professional purposes"]. Naukovyi visnyk Sivershchyny. Seriia: Osvita. Sotsialni ta povedinkovi nauky [Scientific Bulletin of the Siver Region. Series: Education. Social and Behavioral Sciences], 1(10), 125-135. [in Ukrainian].

9. Lilik, O.O., Shumeiko, Z.Ye. (2023). Formuvannia kreatyvnosti zdobuvachiv vyshchoi osvity (na materiali navchalnoho kursu «Ukrainska mova za profesiinym spriamuvanniam») [Formation of creativity of higher education students (based on the materials of the educational course "Ukrainian language for professional purposes")]. Naukovyi visnyk Sivershchyny. Seriia: Osvita. Sotsialni ta povedinkovi nauky [Scientific Bulletin of the Siver Region. Series: Education. Social and Behavioral Sciences], 2 (11), 125-135. [in Ukrainian].

10. Mediatsiia v korporatyvnykh sporakh: pershi praktychni keisy v Ukraini, perspektyvy dlia biznesu [Mediation in corporate disputes: first practical cases in Ukraine, prospects for business.]. Retrived fron: https://yur-gazeta.com/publications/practice/korporativne-pravo-ma/mediaciya-v-korporativnih-sporah-pershi-praktichni-keysi-v-ukrayini-perspektivi-dlya-biznesu.html. [in Ukrainian].

11. Pentyliuk, M. (2011). Aktualni problemy suchasnoi linhvodydaktyky [Current problems of modern linguistic didactics]. Kyiv: Lenvit, 2011. 256 s.[in Ukrainian].

12. Radziievska, T. V. (1998). Tekst yak zasib komunikatsii [Text as a means of communication]. Kyiv: Nauk. dumka. [in Ukrainian].